

Asia: VN/7198/2018 OM

Sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistaminen

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Aseistakieltäytyjäliiton lausunto sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistamisesta

1. Yleistä

Ihmisoikeuslähtökohdista toimivana aseistakieltäytyjien edunvalvontajärjestönä Aseistakieltäytyjäliitto kyseenalaistaa koko sotilasrikosten käsittelyn erillissäätelyn tarpeen. Vaikka kansainväliset ihmisoikeussopimukset eivät suoraan kielläkään sotilasrikosten erilliskäsittelyä, ihmisoikeuksen ja myös kansalaisten yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta siihen ja esimerkiksi sotilashenkilöiden määräysvaltaan tuomioistuimissa tulisi liittyä aina tarkkaa punnintaa.

Kansainväliset esimerkit myös osoittavat, ettei sotilasrikosten käsittelyn erillisäätelystä luopumiselle ole käytännön esteitä. Sotilasoikeudenkäyntilainsäädännön uudistamista selvittäneen työryhmän (jäljempänä: työryhmä) mietintöön sisältyvään maavertailuun (luku 5.2) viitaten Aseistakieltäytyjäliitto muistuttaa, ettei esimerkiksi luontevasa verrokkimaassamme Ruotsissa ole ollut sotilasrikosten käsittelyn erillissäätelystä vuoden 1986 jälkeen, vaan sotilaiden tekemät rikokset käsitellään samojen lakien perusteella, samoissa tuomioistuimissa ja samoissa kokoonpanoissa kuin siviilienkin.

Työryhmän mietinnössä viitataan myös Oikeusministeriön kehitysyksikön perusselvitykseen Tuomioistuimet 2000-luvulle vuodelta 1998. Selvityksen mukaan ”jutun ratkaisemiseksi tarvittava asiantuntemus on hankittavissa jokaiseen asiaan ilman, että tuomioistuimella itsellään on pysyviä asiantuntijoita.” Lisäksi: ”Selvityksessä pidettiin ongelmallisena sitä, että asiantuntijan ollessa tuomioistuimen jäsen asianosaisilla ei ole mahdollisuutta ottaa kantaa asiantuntijan mielipiteeseen. Oikeudenkäyttö saattaisi selvityksen mukaan olla avoimempaa, mikäli asianosaisella olisi

mahdollisuus kommentoida asiantuntijan lausuntoa ja esittää halutessaan asiantuntijalle kysymyksiä.” Näistä syistä Aseistakieltäytyjäliitto katsoo, että pysyvistä asiantuntija- eli tässä tapauksesta sotilasjäsenistä olisi syytä luopua kokonaan ratkaisuja tekevissä kokoonpanoissa.

Mikäli erillissäätelystä kuitenkin halutaan pitää kiinni, Aseistakieltäytyjäliitto pitää työryhmän mietinnössä esitettyjä linjauksia pääosin oikeansuuntaisina. Ihmisoikeusnäkökulmasta erityisen tervetullutta on, että ehdotuksen mukaan asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevia asioita ei enää käsiteltäisi sotilasoikeudenkäyntiasioina, vaan tavanomaisina rikosasioina. Liitto kannattaa myös ajatusta, että käräjäoikeus olisi päätösvaltainen yhden tuomarin kokoonpanossa poissaolorikosasioissa, jotka nykyisin käsitellään sotilasjäsenkokoonpanossa.

Sen sijaan liitto on harmissaan siitä, ettei työryhmän mietintö puolla poissaolorikosten käsittelyä normaalikokoonpanossa myös korkeammassa oikeusasteissa. Erillistä sotilasrikoslainsäädäntöä kohtaan kriittisestä lähtökohdastaan käsin liitto myös ihmettelee työryhmän havaitsemaa tarvetta laajentaa sotilasoikeudenkäyntiasioiden piiriä tiettyjen edellytysten täytyessä kaikkiin rikoslakirikoksiin.

Työryhmän mietinnöstä löytyviä muutosehdotuksia on käsitelty alla tarkemmin kohta kohdalta.

2. Asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevat rikosasiat

Aseistakieltäytyjäliitto yhtyy mietinnön laatineen työryhmän näkemykseen, jonka mukaan asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevat asiat eivät täytä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön ja Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuskomitean kannanottojen kriteereitä sellaisista asioista, jotka on perusteltua käsitellä sotilasoikeudenkäyntiasioina sotilasjäsenkokoonpanoissa. Liiton mielestä näiden asioiden ratkaiseminen ei myöskään edellytä ratkaisijalta erityistä sotilaallista asiantuntemusta.

Kuten työryhmän mietintökin toteaa (luku 2.5), YK:n ihmisoikeuskomitean vakiintuneen näkemyksen mukaan asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevat asiat tulisi aina käsitellä riippumattomassa ja puolueettomassa yleisessä tuomioistuimessa. Siksi siviilipalveluksesta kieltäytymistä koskevien asioiden tavoin myös asevelvollisuudesta kieltäytymistä koskevat rikosasiat olisi jo Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden vuoksi syytä siirtää tuomioistuinten tavanomaisissa kokoonpanoissa ratkaistaviksi.

3. Tuomioistuimen ratkaisukokoonpanon keventäminen asioissa, joissa vahvempi kokoonpano ei ole tarpeen

Aseistakieltäytyjäliitto yhtyy työryhmän kantaan, jonka mukaan kaikkien rikoslain 45 luvussa säädettyjen sotilasrikosasioiden käsitteleminen ei edellytä sellaista sotilaallista asiantuntemusta, jota sotilasrikosasioita käsittelevä ammattituomari ei kykenisi hankkimaan, ja että tällaisia asioita ovat erityisesti luvatonta poissaoloa ja karkaamista koskevat asiat. Liitto tervehtii ilolla ehdotusta, jonka mukaan rikoslain 45 luvussa säädettyistä sotilasrikosasioista luvatonta poissaoloa ja karkaamista koskevia rikosasioita ei enää käsiteltäisi käräjäoikeuksissa sotilasjäsenkokoonpanossa.

Liitto kuitenkin ihmettelee työryhmän kantaa, jonka mukaan "Tuomioistuimen ratkaisukokoonpanoa alioikeuksissa koskevista muutoksista ei aiheutuisi tarvetta muuttaa päätösvaltaista kokoonpanoa hovioikeuksissa ja korkeimmassa oikeudessa koskevaa sääntelyä". Liitto näkisi johdonmukaisimpana luopua poissaolorikosten käsittelystä sotilasjäsenkokoonpanossa myös korkeammissa oikeusasteissa. Työryhmän mietinnön mukaan "Mikäli hovioikeus myöntää asianosaiselle jatkokäsittelyluvan tai korkein oikeus myöntää asiassa valitusluvan, myös poissaolorikosasian käsittelemistä sotilasjäsenkokoonpanossa voidaan pitää perusteltuna." Perusteluja tälle ei kuitenkaan avata tarkemmin. Aseistakieltäytyjäliiton näkemyksen mukaan asiantuntemusta tuomioistuihin voitaisiin hankkia tarvittaessa tässä tilanteessa käyttämällä myös ratkaisukokoonpanon ulkopuolisia asiantuntijoita.

4. Sotilasoikeudenkäyntiasioiden piirin laajentaminen säädettyjen edellytysten täyttyessä kaikkiin rikoslakirikoksiin

Aseistakieltäytyjäliitto ei näe tarvetta työryhmän mietintöön sisältyvälle ehdotukselle laajentaa sotilasoikeudenkäyntiasioiden piiriä. Pikemminkin sitä tulisi liiton näkemyksen mukaan kaventaa, ja yhtenäistää näin sotilashenkilöiden ja siviilien oikeuskohtelua. Perusteluna laajentamiselle työryhmä mainitsee, että mikäli sitä ei tehdä, "tarve päivittää luetteloa taajaan myös vastaisuudessa on ilmeinen" (luku 5.1.1). Aseistakieltäytyjäliitto kuitenkin muistuttaa, että päivittämisen tarpeesta pääsisi eroon myös luopumalla kokonaan sotilasrikosten erillissäätelystä.

Liitto on kuitenkin tyytyväinen siihen, että ehdotuksessa kaikkein vakavimmat muut kuin rikoslain 45 luvussa säädetty sotilasrikosasiat jatkossakin käsiteltäisiin tuomioistuinten tavanomaisissa ratkaisukokoonpanoissa. Mietinnön mukaan sotilaallinen erityisasiantuntemus hankittaisiin näissä asioissa tarvittaessa kuulemalla oikeudenkäynnissä asiantuntijoita. Liitto ei näe syytä siihen, ettei näin voitaisi toimia myös lievimmissä rikostapauksissa.

5. Tuomioistuimen sotilasjäsenen toimikauden pidentäminen

Työryhmä esittää mietinnössä tuomioistuinten sotilasjäsenten toimikauden pidentämistä nykyisestä kahdesta vuodesta viiteen. Taustalla on kansainvälisten ihmisoikeuselinten kritiikki sotilasjäsenten lyhyitä toimikausia kohtaan.

Aseistakieltäytyjäliitto kannattaa sotilasjäsenten toimikauden pidentämistä, mikäli sotilasjäsenistä ylipäättään halutaan pitää kiinni. Liitto kuitenkin huomauttaa, että toimikausi saattaa pidennyksen jälkeenkin olla ihmisoikeuksien ja tuomioistuimen riippumattomuuden näkökulmasta liian lyhyt. Kuten työryhmän mietinnöstäkin käy ilmi, Euroopan ”ihmisoikeustuomioistuin on jo vuonna 1998 erikseen todennut, että turkkilaisen sotilastuomioistuimen sotilasjäsenten uusittavissa oleva neljän vuoden virkakausi on tuomioistuimen riippumattomuuden ja puolueettomuuden kannalta ongelmallisen lyhyt” (luku 2.6.2.2). Koska viiden vuoden virkakausi ei ole olennaisesti neljää pidempi, Aseistakieltäytyjäliiton mielestä kannattaisi harkita saman tien vielä suurempaa pidennystä tuomioistuimen sotilasjäsenten lakiasiantuntemuksen ja riippumattomuuden vahvistamiseksi..

6. Sotilasjäsenen palvelussuhdetta koskevia vaatimuksia muutettaisiin ja sotilasjäsenen asemaa koskeva sääntely siirrettäisiin kokonaisuudessaan lain tasolle

Mikäli tuomioistuinten sotilasjäsenistä pidetään edelleen kiinni, Aseistakieltäytyjäliitto ei näe estettä sotilasjäsenten palvelussuhdetta koskevien vaatimusten muuttamiselle eikä siirtämiselle lain tasolle. Liitto kuitenkin muistuttaa, että ihmisoikeusnäkökulmasta yksinkertaisinta ja ongelmattominta olisi luopua kokonaan sotilasjäsenistä ja hyödyntää niiden sijaan ratkaisukokoonpanojen ulkopuolisia asiantuntijoita.

Raninen Kaj
Aseistakieltäytyjäliitto ry